

Lunds Universitet
Socialhögskolan
Magisterkurs SOA 203
Höstterminen 2002

SAMVERKAN MELLAN LÄRARE OCH SKOLKURATOR
- vad händer ur ett professionsteoretiskt perspektiv

Författare: Inger Holm

Handledare: Anna Angelin

Abstract

The aim of this paper is to study what happens, from a professional theoretical perspective, when pedagogical and psychosocial work processes act together around high school students.

The keywords are teachers, school welfare officers, cooperation, pedagogical work, psychosocial work, network cooperation and staff teamwork.

Four teachers and four school welfare officers were interviewed at four different schools in Malmö and in the county of Kronoberg.

The paper describes the concepts preserves, status and discretion, from a professional theoretical point of view. These concepts are then linked to what the teachers and school welfare officers said regarding a student case.

The conclusions of this paper are:

- That there are no signs that teachers or school welfare officers have professional claims that create problems when it comes to cooperation regarding students.
- That teachers and school welfare officers saw the concepts preserve, status and discretion like they knew the other part's area of responsibility, each other's part in the organisation, and that they respected each other's work tasks.
- That it was important that the schools had documents that clearly stated which responsibilities were the teachers' and which responsibilities were the school welfare officers'.

Förord

Det är inte lätt att lära gamla hundar sitta sägs det i talesättet och det har inte varit helt lätt för en erfaren pragmatiker som jag att tänka med ett vetenskapligt perspektiv. Men det har varit nytt, kämpigt, mycket roligt och mycket lärorikt och det har verkligen bidragit till att ge mig nya perspektiv!

Efter en intensiv termin är D-uppsatsen om samverkan mellan lärare och skolkuratorer nu färdig och jag vill rikta ett stort tack till:

- de lärare och skolkuratorer som i intervjuerna generöst delat med sig av sina tankar kring samverkan
- min handledare doktorand Anna Angelin som bidragit med uppmuntran, väsentliga påpekanden och en professionell handledning.
- min familj och speciellt C-H som ställt upp med praktisk hjälp och utbyte av tankar samt med att se mig sittande med böcker eller framför datorn under många timmar.

Växjö i december 2002

Inger Holm

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>1</u>	<u>INLEDNING</u>	2
<u>1.1</u>	<u>Problemformulering</u>	2
<u>1.2</u>	<u>Syfte och frågeställningar</u>	2
<u>1.3</u>	<u>Gymnasieskolan</u>	3
<u>1.4</u>	<u>Läraren</u>	4
<u>1.5</u>	<u>Skolkuratoren</u>	4
<u>1.6</u>	<u>Definitioner</u>	5
<u>1.6.1</u>	<u>Vad är pedagogiskt arbete?</u>	5
<u>1.6.2</u>	<u>Vad är psykosocialt arbete?</u>	6
<u>1.6.3</u>	<u>Vad är samverkan?</u>	6
<u>1.6.4</u>	<u>Vad är nätverksarbete?</u>	7
<u>1.6.5</u>	<u>Vad är arbetslag?</u>	7
<u>2</u>	<u>METOD</u>	7
<u>2.1</u>	<u>Perspektivval</u>	8
<u>2.2</u>	<u>Uppläggnings- och urvalsmetod</u>	9
<u>2.3</u>	<u>Resultatets tillförlitlighet</u>	9
<u>2.4</u>	<u>Transkribering och analys av intervjuer</u>	10
<u>2.4.1</u>	<u>Transkribering</u>	10
<u>2.4.2</u>	<u>Analys</u>	10
<u>2.5</u>	<u>Fortsatt framställning</u>	11
<u>3</u>	<u>VAD FINNS SKRIVET OM SAMVERKAN ?</u>	11
<u>4</u>	<u>TEORI</u>	13
<u>5</u>	<u>AVHANDLING</u>	15
<u>5.1</u>	<u>Revir, status och diskretion</u>	15
<u>5.1.1</u>	<u>Revir</u>	15
<u>5.1.2</u>	<u>Status</u>	16
<u>5.1.3</u>	<u>Diskretion</u>	17
<u>5.2</u>	<u>Vad säger respondenterna om samverkan?</u>	18

<u>5.2.1</u>	<u>När samverkan fungerar – vad beror det på?</u>	18
<u>5.2.2</u>	<u>När samverkan inte fungerar – vad beror det på?</u>	19
<u>5.2.3</u>	<u>Hur samverkan kan se ut för att fungera</u>	22
<u>5.3</u>	<u>Signifikanta ord för undersökningen</u>	24
<u>6</u>	<u>ANALYS</u>	29
<u>7</u>	<u>SLUTDISKUSSION</u>	30
	<u>KÄLLFÖRTECKNING</u>	33
	<u>BILAGA 1 - VINJETT</u>	35
	<u>BILAGA 2 - INTRODUKTIONSBRÄV</u>	36

1 Inledning

Under hela min socionomkarriär har jag arbetat med barn, ungdomar och föräldrar. Jag har varit knuten till både socialtjänsten och skolans värld i omgångar. De senaste tio åren har jag innehaft olika befattningar inom gymnasieskolans Individuella program samt varit skolkurator. Även om befattningarna titulerats olika har jag i mina faktiska arbetsuppgifter ofta agerat brygga mellan skolans värld och socialtjänsten. Avståndet mellan aktörerna i de två världarna känns ibland långt. Har vi - lärare och socionomer – svårt att se varandras kompetenser, så det blir till nackdel när vi behöver samverka kring ungdomar? Har det med våra professionssträvanden att göra?

Jag har ofta funderat över vad det är för skillnader och likheter mellan den pedagogiska praktiken och den sociala praktiken. Uppdragen är olika men jag ser också att mycket förenar oss.

Som en röd tråd i aktuella rapporter från Barnombudsmannen, Skolverket och Socialstyrelsen löper behovet av mera samverkan mellan lärare, arbetslag och elevvårdens yrkesgrupper men också mellan skolan och andra myndigheter.¹ Frågan är: Hur ser läraren och skolkuratoren på hur deras samverkan fungerar idag?

1.1 Problemformulering

Vad händer ur ett professionsteoretiskt perspektiv, när ett pedagogiskt och psykosocialt arbete möts i samverkan kring elever på gymnasieskolan?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att med hjälp av litteratur och intervjuer se vad som händer när ett pedagogiskt arbete - i form av läraren och psykosocialt arbete – i form av skolkuratoren möts i samverkan kring elever på gymnasieskolan.

Frågeställningar:

- Vilka faktorer påverkar en fungerande samverkan?
- Vad gör att samverkan inte fungerar?
- Hur kan samverkan se ut när den fungerar?
- Påverkas samverkan av lärarens och skolkuratorns professionsanspråk?

¹ SOU 2000:19 *Från dubbla spår till Elevhälsa* sid 69

1.3 Gymnasieskolan

Dagens gymnasieskola ska, enligt riksdagsbeslut våren 1991, vara en skola för alla. Den främsta innebörden i denna gymnasiereform innebär att alla ungdomar skall erbjudas en treårig gymnasieutbildning.²

Idag återfinns i stort sett alla ungdomar i 16 – 19/20-årsåldern inom gymnasieskolan. Elever som tidigare valt att inte gå i gymnasieskolan gör nu det. Inte alltid för att de vill, utan för att det inte finns några andra alternativ.³ Inom gymnasieskolan har man valt att inrätta ett Individuellt program (IV) för de ungdomar som av olika skäl inte kan eller vill gå de spår som leder till en avslutad gymnasieutbildning. Hultqvist⁴ ställer sig frågan om hur mötet ser ut mellan denna elevgrupp och en utbildningsinstitution som länge byggt på urval och differentiering?

De flesta ungdomar som går i gymnasieskolan trivs och mår bra, men det finns idag ett växande antal ungdomar som inte mår bra. Det kan bero på sociala, psykiska, känslomässiga och psykosomatiska orsaker⁵. Jag tror att den nya gymnasieskolan med dess teoretisering av ämnena och allt mindre konkret yrkesutbildning med tillhörande yrkesidentitet gör att framtiden för många elever ter sig konturlös. Den tyske ungdomsforskaren Thomas Ziehe menar att ungdomar idag ”friställs” från gamla värderingar och traditioner, vilket kan innebära både möjligheter till nya vägar men också att bli begränsad när det inte finns något att luta sig mot. ”Ungdomarna är befriade från traditionens tvång, men samtidigt riskerar de att drabbas av den vilshenhet och ångest det innebär att inte veta sin väg”⁶. Många av de lärare som arbetar i dagens gymnasieskola har alltså en ny elevgrupp i sin pedagogiska praktik.

I mitten av januari 2003 kommer Gymnasiekommittén att lägga fram ett förslag på en reformerad gymnasieskola som skall träda i kraft läsåret 2004/2005. Skolverket kan idag inte säga något om vad den nya reformen innebär⁷.

² Prop 1990/91:85 *Växa med kunskaper*

³ Socialstyrelsen (2001) *Social rapport 2001* sid 57

⁴ Hultqvist, Elisabeth (2001) *Segregerande integrering* sid 25

⁵ SOU 2000:19 *Från dubbla spår till Elevhälsa*

⁶ Erling & Hwang (2001) *Ungdomspsykologi* sid 38

⁷ Enligt telefonsamtal med undervisningsråd Lena Heindorf på Skolverket 2002-12-19

1.4 Läraren

Jag kommer här inte att gå in på vad läraren har för pedagogiska uppgifter i klassrummet, eftersom alla har erfarenhet av skolan och i stort vet vad en lärares uppdrag innebär. Istället vill jag titta på deras förändrade yrkesroll som tas upp i ”Skolfrågor – Om en skola i en ny tid”⁸ samt ”Det nya läraruppdraget”⁹.

I dessa utredningar konstateras att vara lärare i en ny tid inte alltid är så lätt då skolans auktoritet, och som en följd av detta lärarens auktoritet, inte är given. Arbetet som lärare har blivit mer utsatt och skolans verksamhet är mer komplex än tidigare. Lärare har idag ett större behov av att samverka. En konsekvens av samhällsomvandlingen är att utbildningen blir alltmer komplex. I en sammanfattning konstateras bland annat att lärare skall utbildas till att ”kunna fungera tillsammans med andra människor och ha kunskap om de processer som uppstår där människor söker samverkan”¹⁰.

Idag är begreppet klassföreståndare i stort sett borttaget och i stället har begreppet mentor införts. Tanken är att en mentor skall följa sina elever (oftast tolv till femton stycken) under deras gymnasietid och ha individuella samtal med dem minst en gång per termin. Under samtalen skall mentorn dels gå igenom elevens studieresultat, dels höra hur eleven mår, trivs och fungerar i skolan.

1.5 Skolkuratorn

Skolkuratorn som yrkesbegrepp tillkom under 1950- och 1960-talen. Från början hade arbetet mycket praktisk karaktär för att hjälpa eleverna med studieekonomi och inackordering. I takt med att skolväsendet utvecklades så sågs ett behov av personal på skolan med social kompetens som kunde främja samverkan mellan skolan, hemmet och sociala myndigheter. I läroplan för grundskolan från 1969¹¹ sägs att kuratorerna är skolans sociala experter. Dels skall elever och föräldrar kunna vända sig till skolkuratorn för att få stöd och hjälp med personliga problem eller skolrelaterade problem, dels skall kuratorn vara skolans kontakt gentemot sociala myndigheter, institutioner och den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten.¹²

⁸ SOU 1997:121 *Skolfrågor – om skola i en ny tid* sid 44 - 47

⁹ SOU 1999:63 *Att lära och leda* sid 49 - 59

¹⁰ *Ibid* sid 59

¹¹ Läroplan för grundskolan 1969

¹² SOU 2000:19 *Från dubbla spår till Elevhälsa* sid 234 - 235

Rektor ansvarar för skolans elevvårdsfrågor. I gymnasieförordningen¹³ finns bestämmelser om särskilda stödinsatser för elever som har svårigheter i skolarbetet. Vid behov skall rektor kalla till elevvårdskonferens¹⁴. Rektor bestämmer vilka som skall kallas. Brukligt är att elev och förälder (om eleven är under arton år), rektor, berörd lärare, skolkurator, skolsköterska och studie- och yrkesvägledare deltar. Elevvårdskonferensen är alltså den enda lagstadgade mötesplatsen för samverkan mellan lärare och skolkurator.

2002-12-16 lade Skollagskommittén fram sitt betänkande om förslag till ny skollag. Denna finns ännu ej att tillgå offentligt utan jag har kontaktat Skolverket för information. Enligt Undervisningsråd Lena Heindorf finns det inget skrivet i betänkandet om att det skall finnas någon lagstadgad "Elevhälsa" (för definition av begreppet hänvisas till rubriken "Vad finns skrivet om samverkan"), eller att skolkurator skall vara en del av elevvårdspersonalen. Precis som idag är det upp till varje kommun att själv bestämma om skolkurator skall finnas på en skola eller ej.

I Sverige finns idag cirka 30 000 yrkesverksamma socionomer¹⁵ varav 1000 – 2000 arbetar som skolkuratorer, anger Monika Hansson-Jonsson som är ordförande i Sveriges Skolkuratorers Förening. Hon berättar att de har försökt att göra en inventering av hur många skolkuratorer det finns, men eftersom befattningen benämns olika och det är olika huvudmän i olika kommuner så finns ingen mer exakt siffra att tillgå.

Jag kan se att en konsekvens av att skolkuratorer tituleras olika och har olika förvaltningstillhörighet – skola eller socialförvaltning – gör att rollen och arbetsuppgifterna som skolkurator inte är given, till skillnad från läraren och skolsköterskan.

1.6 Definitioner

Under den här rubriken kommer jag att definiera de nyckelord som finns i frågeställningen och avhandlingen.

1.6.1 Vad är pedagogiskt arbete?

Pedagogiskt arbete har utvecklats från idéer om vad som är skolans uppgift i samhället.

¹³ Gymnasieförordningen (1992) kapitel 8

¹⁴ Ibid kapitel 4

¹⁵ Uppgift från Titti Fränkel på Akademikerförbundet SSR

Pedagogik fokuserar på utbildningens två delar, uppfostran och undervisning.

Uppfostran innefattar den känslomässiga aspekten av elevens psyke och kommuniceras genom värderingar och normer. Undervisning innefattar den kognitiva, intellektuella aspekten och kommuniceras genom kunskaper och färdigheter.¹⁶

1.6.2 Vad är psykosocialt arbete?

I psykosocialt arbete arbetar man hela tiden med ett dubbelt perspektiv. Man måste förstå och ha kunskap om både sociala och psykologiska faktorer. Samspelet mellan människa - miljö är grundläggande. Man utgår från att människan finns i ett socialt sammanhang – ett system.

Psykosocialt arbete omfattar förebyggande arbete och är också ett förändringsarbete som sker genom:

- behandlaren åstadkommer förändringar i klientens/elevens livssituation (socialbidrag, studiebidrag, extra tillägg)
- behandlarens styrning av klientens/elevens livssituation (gå till skolan, uppsök Arbetsförmedlingen, skaffa en praktikplats)
- behandlingssamtal som sätter igång en process hos klienten/eleven så att denne själv försöker åstadkomma en förändring av sin livssituation.¹⁷ och ¹⁸

1.6.3 Vad är samverkan?

Att samverka innebär att personer, som ofta har olika utbildning och innefattas av olika regelsystem, arbetar mot gemensamma mål. ”Samverka är alltså medvetna målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett definierat problem och syfte”.¹⁹ Distinktionen mellan samarbete och samverkan är att samarbete är ett mer allmänt begrepp. Samarbetar gör vi utan att tänka på det. Vårt dagliga liv bygger på samarbete människor emellan, både privat och yrkesmässigt.

¹⁶ Stensmo, C (1994) *Pedagogisk filosofi* sid 13 - 14

¹⁷ Lennéer-Axelsson & Thylefors (1991) *Psykosocialt behandlingsarbete*

¹⁸ Bernler & Johnsson (1993) *Handledning i psykosocialt behandlingsarbete*

¹⁹ Danermark, Berth (2000) *Samverkan - himmel eller helvete?* sid 15

1.6.4 Vad är nätverksarbete?

I nätverksarbete (inom behandlingsarbete) ser man på hur det sociala nätverket, det vill säga familj, vänner, skola eller arbete kan involveras för att bidra till att lösa klientens/elevens problem.²⁰

1.6.5 Vad är arbetslag?

En grupp/ett lag av lärare som arbetar mot klart definierade mål. Arbetslaget skall planera och genomföra undervisningen utifrån elevens avsikter med sin utbildning, vilket innebär att de olika ämnena i utbildningen knyts samman²¹ Enligt Ahlstrand är elevvårdsfrågor det kitt som binder arbetslaget samman²²

2 Metod

Mitt val av undersökningsmetod är kvalitativ intervju och litteraturstudier. Anledningen till att jag väljer denna form av undersökningsmetodik är att jag vill förstå de skeenden och processer som händer i samverkan mellan skolkuratorer och lärare. Intervjun ger mig den möjligheten²³. Som undersökare deltar jag själv i processen. Vad det kan få för konsekvenser återkommer jag till.

”Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna”²⁴. Det här citatet stämmer väl överens med min tanke när jag startade mitt projekt med den här uppsatsen. Jag ville starta med intervjuer, analysera dessa och sedan låta empirin söka sin teori. Intervjuerna såg jag som ett utmärkt tillfälle att få tid att få undersöka genom att lyssna och lyssna färdigt utan att ingripa, kring ett fenomen som jag funderat mycket på – hur pedagogiskt och socialt arbete kan mötas. Intervjun blev ett samtal med syfte att samla in information. Intervjun inleds med en vinjett²⁵, som är en kort berättelse vilken beskriver en vanlig elevproblematik på en gymnasieskola.

²⁰ Lennéer- Axelsson & Thylefors (1991) *Psykosocialt behandlingsarbete*

²¹ Assermark –Sörensson (1995) *Arbetslag i gymnasieskolan* sid 15

²² Ahlstrand, Elisabeth (1995) *Lärares samarbete – en verksamhet på två åren* sid 104

²³ Svensson & Starrin (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik* sid 52 ff

²⁴ Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* sid 9

²⁵ Jergeby, Ulla (CUS-skrift 1999:3) *Att bedöma en social situation: Tillämpning av vinjettmetoden*

”Sara är sjutton år gammal och går andra året på gymnasiet. Hon har haft ströfrånvaro sedan vårterminen i årskurs ett. Nu har hennes frånvaro ökat markant och när hon är i skolan drar hon sig undan från sina klasskamrater. När Sara är i skolan försöker hon göra sina arbetsuppgifter, men verkar ha sina tankar på annat håll. De lärare som undervisar Sara säger att hon har resurser att klara det program hon valt, bara hon kommer till skolan. Du har av Saras klasskamrater fått höra att hon har det trassligt hemma”.

Tanken med att inleda intervjun med en vinjett har varit att kunna lyfta fram frågan om samverkan och kunna diskutera den principiellt och erfarenhetsmässigt. Läraren eller kuratorn skulle inte känna att jag ville mäta eller värdera hur de arbetat med en av ”sina” elever.

Jag har valt en icke-standardiserad intervju och förhållningssättet har varit sonderande samt att ställa vissa vägledande frågor. (Se bilaga 1) Genom min förförståelse är jag medveten om att jag har blivit medskapare till resultatet av intervjuundersökningen.

2.1 Perspektivval

Att ha ett perspektiv innebär för mig att jag vinklar ett fenomen på ett specifikt sätt. I denna uppsats väljer jag att se på samverkan mellan två yrkesgrupper ur ett professionsteoretiskt perspektiv.

Det faktum att jag själv arbetar som skolkurator gör att jag naturligtvis har med mig förkunskaper när jag går ut och gör mina intervjuer. Därför passar fenomenologin²⁶ mig, det vill säga att verkligheten som den avspeglar sig hos oss inte är objektiv utan alltid präglas av vår förförståelse, kontext och historiska sammanhang. Ett centralt begrepp inom fenomenologi är livsvärldsbegreppet som innebär att allt är sammanbundet med varandra. När jag gör mina intervjuer så kan jag alltså inte ställa mig utanför min livsvärld och när jag väljer perspektiv är det viktigt att jag närmar mig mitt forskningsområde medveten om att mina erfarenheter, normer och värderingar påverkar mig²⁷. Min uppgift är sedan att försöka förhålla mig distanserad och reflekterande under intervjuerna och analysen av min empiri. Jag har noterat att detta har varit extra svårt när jag gjort tolkningen av lärarintervjuerna, alltså att som kurator försöka se på frågeställningen ut ett lärarperspektiv.

²⁶ Månsson, Per (1995) *Moderna samhällsteorier* sid 69 ff

²⁷ Eliasson, Rosmari (1987) *Forskningsetik och perspektivval* sid 10 ff

2.2 Uppläggning och urvalsmetod

Min tanke med att se vad som händer när pedagogiskt och socialt arbete möts i samverkan kring elever, har jag konkretiserat genom att intervjuar fyra skolkuratorer och fyra lärare. Intervjuerna har gjorts på två gymnasieskolor i Malmö, och på två gymnasieskolor i Kronobergs län. Eftersom jag själv arbetar som skolkurator i Växjö och är välkänd efter många års arbete, har inga intervjuer gjorts där.

Jag har börjat med att kontakta skolkuratorerna på respektive skola. De har sedan vidarebefordrat ett introduktionsbrev (se bilaga 2) till lärarna på sina skolor via skolans intranät. Ingen lärare hörde av sig till mig efter denna förfrågan om tid för intervju. Efter intervjun med skolkuratorn på respektive skola har jag därför låtit skolkuratorn presentera mig för lärarna i skolans personalrum. Flera lärare sade då att de kom ihåg min förfrågan om att delta i en undersökning och jag har därefter kunnat boka in tid för intervju med de lärare som varit intresserade. Enbart kvinnliga lärare var intresserade. Då det endast har funnits kvinnliga skolkuratorer på de skolor där jag gjort mina intervjuer är alltså samtliga personer som jag intervjuat kvinnor. Mitt syfte med den här uppsatsen är inte att se på samverkan ur ett genusperspektiv, men svårigheten att få med manliga respondenter väcker naturligtvis ytterligare frågor men de besvaras inte inom ramen för den här uppsatsen.

2.3 Resultatens tillförlitlighet

Som framgått har jag valt att undersöka ett område där jag själv har min praktiska vardag. Detta medför både fördelar och nackdelar. Nackdelarna är uppenbara. Min förförståelse och mitt engagemang kan göra att jag bara bekräftar det jag redan visste och inte ser verkligheten så objektivt som möjligt. Fördelarna är att jag kan gå nära mitt forskningsobjekt eftersom jag deltar i livet inom det fält jag undersöker²⁸. De observationer jag gör kan jag redan under intervjun relatera till sin sociala, kulturella och historiska kontext.

Som Dahlgren säger i Svensson & Starrins bok ”även den mest ordnade och välbekanta verklighet döljer sina hemligheter, men också att kunskap är både möjlig och nödvändig”²⁹.

²⁸ Svensson & Starrin (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik* sid 93

²⁹ Ibid sid 80

2.4 Transkribering och analys av intervjuer

Under den här rubriken presenteras tillvägagångssättet vid intervjuerna, och hur materialet bearbetats. Dessutom görs en analys över om intervjuerna undersökt det jag avsett att undersöka samt om intervjuerna är tillförlitliga.

2.4.1 Transkribering

Under intervjuerna har jag använt mig av bandspelare. Intervjutiden har varierat mellan trettio minuter och drygt en timme. Kuratorsintervjuerna är de som tagit längst tid. Jag har försökt att redan under intervjun använda mig av uppföljningsfrågor samt tolkningsfrågor³⁰, för att kontrollera att jag uppfattat respondenten rätt. Om det sedan kommit upp någon fråga som jag inte hade tänkt på innan har respondenten naturligtvis fått chans att utveckla den. På så sätt har jag kunnat arbeta med mitt material redan under intervjun. Att skriva ut respektive intervju så snabbt som möjligt efter intervjutillfället har också varit ett sätt att analysera materialet under datainsamlingens gång.

Vid utskriften av intervjuerna blev jag uppmärksam på den stora skillnaden mellan att enbart se intervjun i skriftspråk eller höra och se den intervjuade, hennes mimik och kroppsspråk. Under intervjun hade dialekten (skånska) inte varit något problem för mig, men när jag sedan skulle skriva ut banden var det ibland ett hinder för att förstå vad som sagts.³¹

2.4.2 Analys

När det gäller undersökningens validitet, det vill säga om jag undersökt det jag avsett att undersöka samt giltigheten i min undersökning, så har min avsikt varit att se hur samverkan fungerar mellan lärare och skolkuratorer. Detta tycker jag att jag visar genom att applicera olika begrepp som hämtats från professionsteorin på undersökningsmaterialet, ser på faktorer som gör att samverkan fungerar respektive inte fungerar samt gör en ordanalys. När det gäller undersökningens reliabilitet, det vill säga om intervjusvaren är tillförlitliga, så bedömer jag att de är det. Genom att använda mig av en vinjett så har respondenterna sluppit ”prestationsångest” inför mig som har ”praktisk erfarenhet från yrkesområdet. Både lärare och kuratorer tog undersökningen på stort allvar och tänkte noga igenom mina

³⁰ Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forsknings intervjun* sid 117 - 133

³¹ Ibid sid 147 - 149

frågor. Respondenterna har varit i sina egna arbetsrum, vilket bidragit till en avspänd atmosfär och en bandspelare har använts för att störa intervjun så lite som möjligt.

2.5 Fortsatt framställning

I den fortsatta framställningen kommer jag att först gå igenom vad som finns skrivet om samverkan. Därefter kommer avsnittet ”Teori” där jag beskriver vad professionsteorin innebär och hur den kan appliceras till min frågeställning.

Under rubriken ”Avhandling” finns tre underrubriker. Den första tar upp citat från intervjuerna som kopplas till begrepp från professionsteorin. I den andra kan man läsa vad intervjupersonerna sagt om samverkan. Den sista delen är en studie av signifikanta ord från intervjuerna. I avhandlingsdelen finns också egna intryck, funderingar och tolkningar av materialet.

Uppsatsen avslutas sedan med en analys av intervjumaterialet och en slutdiskussion.

3 Vad finns skrivet om samverkan ?

Vad finns skrivet om samverkan mellan lärare och skolkuratorer? Med tanke på den debatt som förts i skolan och media om hur viktigt det är att skolan får mer resurser för att möta elever inte bara kunskapsmässigt utan också socialt har jag med spänning gått till biblioteket för att ta del av vad som skrivits om samverkan.

I ”Skolfrågor – Om en skola i en ny tid”³² var uppdraget att belysa skolans inre arbete och se vilka åtgärder som behövdes för att stimulera den pedagogiska utvecklingen. Kommittén behandlar bland annat elevers och föräldrars inflytande, styrning från stat eller kommun, lärares yrkesutveckling samt skolan och kulturen.

Yrkeskategorierna inom elevvården såsom skolkuratorer, skolsköterskor och studie- och yrkesvägledare, som i allra högsta grad tillhör skolans inre arbete, omnämns överhuvudtaget ej!

I ”Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling”³³ var uppdraget att komma med förslag till förnyelse av lärarutbildningen. En rubrik heter ”Lärarutbildningen

³² SOU 1997:121

³³ SOU 1999:63

förbereder för samverkan”³⁴. Här talar man om att framtidens lärararbete kommer att byggas på arbetslag. Det framhålls också att i en lärande organisation har det sociala mötet stor betydelse. Lärare måste kunna kommunicera med varandra för att bättre kunna organisera och genomföra pedagogisk verksamhet. I utbildningen skall läggas in kunskaper om samarbetsprocesser, kommunikation och kommunikationsmönster. De samarbetspartner som finns implicit uttalade i texten är lärare och elever.

Fortfarande talas alltså bara om lärarpersonal. Samverkan betonas mellan lärare, men övriga yrkesgrupper på skolan, med andra kompetenser, omnämns inte som samverkanspart.

I ”Från dubbla spår till Elevhälsa i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling”³⁵ var uppdraget att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion samt att föreslå åtgärder för att höja kvaliteten och effektiviteten.

Utredaren Margita Edgren, tar tydlig ställning för att skolan är en plats för lärande och att all verksamhet i skolan skall främja lärande. Edgren för in begreppet ”Elevhälsa”. Med hälsa förstås här det vidare hälsobegreppet som Antonovsky³⁶ förespråkar. I hans salutogena forskning ställs bland annat frågorna: Vad är det som gör att människor mår bra? Vilka faktorer främjar hälsa? Vad gör att vissa människor klarar påfrestningar? Edgrens tanke är att hälsa och lärande gynnas av samma generella faktorer. Hon använder begreppet ”empowerment” för att sammanfatta dessa faktorerens betydelse för eleven. Empowerment kan beskrivas som i vilken mån eleven ”upplever (emotionellt) och förstår (intellektuellt) sammanhang och meningsfullhet i sin vardag samt i vilken mån man kan påverka sin situation utifrån de upplevda sammanhangen”³⁷.

Här används alltså samma ord som i pedagogik! Edgren visar på en helhetssyn som jag inte sett i några andra utredningar eller litteratur som handlat om samverkan i skolan.

Vad har Edgren kommit fram till när det gäller samverkan mellan lärare och skolkuratorer? Hon ser att elevvården är ett eget ”spår” inom skolan och oftast inte integrerad i skolans pedagogiska verksamhet. Lärare kallar in och lämnar över till elevvården i enskilda elevärenden. Edgren anser att de kunskaper och erfarenheter som finns hos elevvårdens personal bör användas i skolans utvecklingsarbete för att påverka skolan som system. För

³⁴ SOU 1999:63

³⁵ SOU 2000:19

³⁶ Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*

³⁷ SOU 2000:19 sid 15

att samverkan skall kunna ske måste det finnas tid avsatt för att utveckla kontakter och samsyn i vad samverkan skall syfta till.

SOU 2000:19 är ett mycket viktigt dokument när det gäller samverkan mellan pedagogiskt och psykosocialt arbete. Jag hoppas att gymnasiekommittén tar med tankarna från den här utredningen när de lämnar sitt betänkande om den nya gymnasieskolan.

Under maj 2002 genomfördes en enkätundersökning av Vårdförbundet, Psykologförbundet och Akademikerförbundet SSR i samarbete med Barnombudsmannen.³⁸ Syftet var bland annat att erhålla kunskap om hur arbetsvillkoren för skolsköterskor, skolpsykologer och skolkuratorer såg ut. SSR-ordföranden Christin Johansson kommenterar: ”Skolkuratorerna har en självklar plats i skolans förändringsarbete..... Skolkuratorerna arbetar på flera plan inom skolan. Individuellt, i grupp och konsultativt och det är mycket viktigt att de i den nya Elevhälsan bereds möjlighet att arbeta på alla plan”³⁹.

4 Teori

Som teori har jag valt att utgå från professionsteorin och går igenom hur den utvecklats och hur vissa begrepp inom teorin kan kopplas till de frågeställningar jag satt upp för att studera hur samverkan mellan lärare och skolkuratorer påverkas av att de tillhör olika yrken.

Begreppet ”professionalisering” kan användas för att beskriva en tendens som aktualiserats under de senaste decennierna, nämligen olika yrkesgruppers strävan efter att uppnå social status och kontroll över ett kunskaps- och verksamhetsområde. Professionalisering kan bland annat ske genom utbildning, examina och legitimation⁴⁰.

Professionsbegreppet var under början av 1900-talet förknippat med ”the three learned professions: Divinity, law and physics”⁴¹, vilket jag tolkar som teologer, jurister och läkare. Under 1930-talet bröts denna begreppstradition och professionaliseringsbegreppet började problematiseras. Anledningen var att ett stort antal yrkesgrupper också kunde karaktäriseras som lärda professioner. Professionsforskningen blev ett eget forskningsområde där nya professioners framväxt kartlades. På 1950-talet anger professionsforskaren Ernest

³⁸ Unho Saers, Kielo (2002) Rapport från enkätundersökning bland skolsköterskor., skolpsykologer och skolkuratorer

³⁹ SSR-tidningen 14/2002 sid10

⁴⁰ Selander, Staffan (1989) Kampen om yrkesutövning, status och kunskap sid 116

⁴¹ Hellberg, Inga (1991) Professionalisering och modernisering sid 10

Greenwood fem kriterier som han anser kännetecknar en profession: En systematisk teori, professionell auktoritet, samhällets sanktion, etiska regler och egen kultur⁴².

Perspektivet inom professionsforskningen fram till 1970-talet var att professionerna hade en funktionell och positiv betydelse för samhällsutvecklingen. Under 1970-talet introducerades ett kritiskt tänkande och nya frågor ställdes: I vems och i vilkas intresse agerar professionerna? Istället för att se enbart fördelar med professionstänkandet såg man hur professionaliseringen påverkade relationerna mellan olika yrkesgrupper. Professionerna sattes in i sitt samhälleliga sammanhang⁴³ och sågs också ha en politisk betydelse.

Ett centralt begrepp inom den moderna professionsforskningen är ”social closure” som kan översättas med inhägnad eller stängning. Begreppet är hämtat från Max Webers stängningsteori och har utvecklats av forskare vid namn Collins, Parkin och Murphy.⁴⁴

Strategin för professionalisering sker genom att ett yrke skaffar sig monopol på kunskap och position. Detta sker genom exkluderande stängning, som sker neråt i hierarkin och inkräkning (usurpation) som sker uppåt i hierarkin. Det vill säga den yrkesgrupp som har monopol på ett kompetensområde stänger ute andra grupper genom att definiera dem som icke kvalificerade och underordnade. Uteslutningarna kan ske genom att gruppens kompetens förs in i lagar och bestämmelser eller att yrket får legitimation.

För grupper som strävar efter professionalisering är inkräkning den troligaste strategin. Det innebär att en utestängd grupp försöker gå in på nya arbetsområden och skaffa sig nya arbetsuppgifter som kan ge gruppen fördelar.

Enligt Parkin tillämpar professionella grupper exkluderande strategier och aspirerande grupper inkräktande strategier.

Hellberg framhåller att när det gäller etablerade professioner sker inkräkning ”snarare från sidan än underifrån – olika discipliners företrädare gör anspråk på den rätta problemlösningen”⁴⁵. En yrkesgrupps professionaliseringsprocess har två sidor. Den ena sidan har att göra med en yrkesgrupps kunskaper och färdigheter och de strategier den använder för att legitimera sin existens. Den andra har att göra med hur gruppen kan samspela och samverka med det omgivande samhället⁴⁶.

I min uppsats vill jag fördjupa mig i följande begrepp: Revir, status och diskretion.

⁴² Olsson, Siv (1999) *Kuratorn förr och nu* sid 6

⁴³ Selander, Staffan (1989) *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap* sid 15

⁴⁴ Hellberg, Inga (1991) *Professionalisering och modernisering* sid 12

⁴⁵ *Ibid* sid 14

⁴⁶ Elzinga, Aant artikel *Kunskapsanalys och klassanalys* i Selander (1989) sid 127 – 128

5 Avhandling

Jag har alltså intervjuat fyra skolkuratorer och fyra lärare. Två av skolkuratorerna har arbetat i mer än femton år som skolkuratorer och två i tre år eller mindre. Likadant är det med lärarna. Två har lång erfarenhet och två har varit yrkesverksamma i ungefär två år. Gymnasieskolorna är spridda geografiskt och representerar både storstad och liten ort. Två av gymnasieskolorna är stora (mer än 1000 elever) och två mindre (färre än 700 elever).

Avhandlingen består av tre olika delar. Under den första delen kommer jag att ta upp teoretiska resonemang utifrån professionsteorin kring begreppen revir, status och diskretion. Därefter kopplas citat från intervjuerna till de olika begreppen.⁴⁷ I den andra delen ser jag på vad respondenterna sagt om samverkan. När samverkan fungerar – vad beror det på? Om det inte fungerar – vad beror det på? Hur kan samverkan se ut för att fungera? Den sista delen av avhandlingen är en studie av hur ofta de ord som är signifikanta för samverkan förekommit i intervjusvaren. Är det någon skillnad mellan hur lärare och skolkuratorer svarar?

5.1 Revir, status och diskretion

5.1.1 Revir

Revir kan definieras som ett klart avgränsat område som innehas av en individ eller grupp. Flera olika studier har visat att revirstrider kan uppstå på arbetsplatser när olika yrkesgrupper möts och arbetar nära varandra. Oftast handlar det om konflikter på grund av att de olika yrkesgrupperna strider om samma arbetsuppgifter. Olsson skriver i sin avhandling⁴⁸ om hur en yrkesgrupp kan agera offensivt för att utöka sitt revir eller vara defensiva för att behålla eller förstärka det revir de redan har. Som framgår av nedanstående citat så framstår revirbeteendet hos både lärare och skolkuratorer som defensivt.

Lärare 1: ”Alltså blir skolkuratoren inkopplad så ligger största biten hos henne tycker jag”

Lärare 4: ”Först skulle jag prata med Sara, men om det är sociala problem så då är det kuratorn”

⁴⁷ Lärarna och skolkuratorerna är numrerade 1, 2, 3 och 4, så att läsaren skall följa kunna deras resonemang.

Lärare 2: ”Vi vet vad vi ska göra genom våra beskrivningar på hur en mentor ska jobba och när man skall föra upp det till skolkurator”

Kurator 1: ”Läraren får ibland den rollen att vara den som sätter gränser och kollar och ringer hem, men ibland är det jag som får göra det. Vi måste bara veta vilken roll vi har. Båda kan ju göra detta lika bra”.

Kurator 2: ”Lärarna här är oftast måna om eleverna och bara dom vet att jag tar över och ger dom den information jag kan, så litar dom på mig”.

Det finns inget som tyder på att lärarna eller skolkuratoren vill ta arbetsuppgifter från varandra – och försöka utöka sina revir - snarare är båda angelägna om att dra in den andra parten i arbetet med eleverna. Jag kan snarare fundera i termer av ”omvänt revirtänkande”. Med det menar jag att skolkuratoren är angelägen om att inte ta över det hon anser är lärararbetsuppgifter och läraren å sin sida vill inte ta i problem som de tycker att de inte behärskar. Båda tycker att de har definierat sina arbetsuppgifter och säger under intervjuerna inget som tyder på att de vill öka sitt revir. Jag tolkar det snarare som att de vill behålla och förstärka det revir de redan har, det vill säga ett defensivt revirbeteende.

5.1.2 Status

Status är individers position i ett socialt system. Om två individer har samma sociala position i en organisation har de i regel liknande värderingar och förväntningar, vilket underlättar samarbetet dem emellan⁴⁹.

Lärare 1: ”Det är svårt att upptäcka någon tydlig gräns mellan oss som är lärare och vår skolkurator. Det finns inga hierarkier mellan oss”.

Lärare 1: ”Kuratoren här på skolan har hållit på med projekt här på skolan tillsammans med lärarna, till exempel med en grupp flickor med viss problematik”

Skolkurator 4: ”Mentorn är för mig ett arbetsredskap i kontakten med eleven, så jag vill lägga mig vinn om att inte köra över honom eller henne. Mentorn måste förstå vilken betydelse den har för eleven. Vi kan sen jobba bredvid varandra, för elevens bästa”.

⁴⁸ Olsson, Siv (1999) *Kuratoren förr och nu* sid 12 – 15

⁴⁹ Ibid sid 16

Skolkurator 1: ”Sen är jag handledare också för en grupp lärare här på skolan.....det är lite speciellt.....dom hade två andra handledare innan, men dom förstod inte deras arbetssituation, så dom kom till mig och sa: Kan du tänka dig detta, vi vill ha dig som handledare”.

Skolan är oftast en platt organisation. Det finns ingen mellannivå mellan rektor och lärare/skolkurator. Både lärare och skolkurator har rektor eller biträdande rektor som chef och står alltså organisatoriskt på samma nivå. Detta tror jag är mycket viktigt när det gäller status. Socionomer och adjunkter har ungefär lika lång universitetsutbildning, vilket jag också tror spelar in. Status är för mig också kopplat till makt och inflytande. Här har lärarna en mer given position på grund av tradition, men ingenting i intervjuerna gav belägg för att skolkuratorerna kände att de hade mindre makt eller inflytande. Som framgår i senare avsnitt så blandar gärna skolkuratoren in någon skolledare i sitt arbete. Kanske är det ett sätt att märkas på skolan, när man är ensam i sin yrkesroll och vill stärka eller behålla sin status?

5.1.3 Diskretion

Hellberg hävdar att det är professionernas anspråk på diskretion i sin yrkesutövning som är den primära drivkraften i professionaliseringen. Härleder man diskretionsbegreppet så får man fram att det ”rör ömtåliga frågor, som kräver eftertänksamhet, varsamhet, försiktighet och finkänslighet i handläggningen eller behandlingen”⁵⁰. I diskretionskravet ligger också att den som utövar yrket både har frihet och rätt att besluta och handla utan annan kontroll än sitt eget omdöme.

Lärare 3: ”Kuratorn ger mig sån information som gör att jag kan tackla situationen, utan att hon för den skull bryter sekretessen”

Lärare 4: ”Jag tror det beror på att vi har en öppenhet, att vi litar på varandra, att vi litar på varandras professionalitet också”

Kurator 3: ”Vi har ju såna jobb att jag gör saker som inte läraren vet och läraren gör saker som inte jag vet. Det är bara eleven som vet vad vi båda gör”.

⁵⁰ Hellberg, Inga (1991) *Professionalisering och modernisering* sid 18

Kurator 1: ”Vi är väldigt trygga med varandra här, så även om friheten är stor att utforma kontakten, så vet jag hur vissa lärare agerar med eleverna även om jag inte är med”.

Trots att insynen i varandras dagliga arbete är liten, så ifrågasätter inte läraren eller skolkuratorn varandra i den andres professionella yrkesutövning. Jag tror det beror på att båda har hög grad av autonomi i sin yrkesutövning och stor handlingsfrihet när de fullgör sina arbetsuppgifter. Vid utökad samverkan kommer lärare och skolkuratorer att få visa upp sig, både yrkesmässigt och som personer, på ett sätt som de tidigare inte varit vana vid. Hur kommer det att påverka dem? Leder det till att positionerna ändras?

5.2 Vad säger respondenterna om samverkan?

Under den här rubriken går jag igenom vad skolkuratorer och lärare sagt om vad det beror på när samverkan fungerar eller inte fungerar samt hur samverkan kan se ut när den fungerar.

Innan intervjun började talade vi om vad jag lade in i begreppet samverkan. Under intervjuerna används samverkan och samarbete med den innebörd som jag lägger in i samverkan nämligen: ”Samverkan är alltså medvetna målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett definierat problem och syfte” (se också sidan 6).

De punkter som tas upp kring faktorer som påverkar samverkan är inte graderade i någon speciell ordning.

5.2.1 När samverkan fungerar – vad beror det på?

Samtliga kuratorer poängterar att det är eleven som sätter ramarna för hur samverkan kan se ut, eftersom det är elevens egna önskemål samt sekretesslagen som avgör om det kan bli samverkan på ett djupare plan och inte bara utbyte av information kring skolprestationer och närvaro.

När samverkan fungerar beror det på att eleven, kuratorn och läraren kan arbeta i ett nätverk. Ibland bara elev och kurator, men läraren får då den information som behövs för att skolarbetet skall fungera. Ibland kopplas fler personer till nätverket såsom föräldrar eller andra i arbetslaget. Samverkan bygger på öppenhet och ömsesidigt förtroende samt att skolledningen visar i handling att de tycker det är viktigt med samverkan.

Kuratorerna tror att genom att låta lärarna vara delaktiga i arbetsprocessen så:

- känner lärarna sig tryggare
- får lärarna en inblick i vad skolkuratoren gör och hur hon arbetar = ser hennes kompetens
- lärarna sprider arbetsmodellen till sina kollegor
- får lärarna en helhetssyn på eleverna

Kurator 4: ”Det är fullkomligt nödvändigt och oundvikligt med samverkan och samarbete!”

Lärarna tycker att deras ansvar är att notera om det är något som inte fungerar för en elev. De har den dagliga kontakten och får många förtroenden. Tre av fyra lärare är tydliga i att eleven avgör om kuratorn skall kopplas in eller inte. Angående rollfördelningen mellan lärarens och skolkuratorns arbetsuppgifter så väljer jag följande citat som representativt för vad lärarna tycker:

Lärare 4: ”Min roll som lärare är ju att informera eleverna, få eleverna intresserade, skaffa kunskaper, få eleverna tycka det är roligt att gå i skolan och lära sig, medan kuratorns roll är ju att ta hand om den här andra biten, den sociala biten om känsliga problem, men ändå så kan man ju samarbeta”.

Faktorer som lärarna tycker gör att samverkan fungerar:

- kurator bildar nätverk med sig, elev och lärare. Hon är den som driver och håller i detta
- mindre skola eller ett fungerande arbetslag leder till informella kontakter mellan lärare och skolkurator
- det finns en öppenhet och vi litar på varandra
- vilja till samverkan finns hos båda parter
- skolkuratoren är synlig på skolan

5.2.2 När samverkan inte fungerar – vad beror det på?

Skolkuratorerna nämner följande faktorer som skäl för att samverkan inte fungerar:

- eleven vill inte – kan bero på konflikt med läraren

- läraren vill inte – kan bero på osäkerhet vad det innebär för arbetsuppgifter
- vi ger inte tillräcklig återkoppling i arbetet med eleverna
- vi har olika uppdrag i skolan
- tiden räcker inte till – vare sig för oss eller lärarna
- skillnad mellan olika program – teoretiska program (exempelvis Naturvetenskapsprogrammet) är svårare att få till stånd samverkan med än med mer praktiskt inriktade program där lärarna har en större vana att arbeta med ”struliga” elever
- olika utbildningsbakgrund

Kurator 1: ”Det lärarna tycker är jobbigast är att man sitter och håller information för sig själv och dom inte har en aning och inte kan påverka”.

Kurator 2: ”Lärarna vill kunna ge snabba lösningar på problem, frågor – svar, problem – lösning, vi jobbar ju inte så”.

Lärarna tar upp nedanstående faktorer som anledning till att samverkan inte fungerar:

- om eleven inte vill – att vi inte skall vara med eller skolkuratoren blandas in
- inga rutiner för hur samverkan skall ske
- bantade elevvårdsresurser
- tiden räcker inte till – läraruppdraget är oändligt
- vi fick ingenting i vår utbildning om hur samverkan med skolkuratoren och/eller elevvården kan se ut

Lärare 1: ”Det är ju det här med de bantade resurserna. Kanske kuratorn har två olika skolor. Det blir ju ingen ordning och reda med det. Många skolor där jag varit, där lärarna känner sig väldigt trötta och känner sig maktlösa därför att dom inte vet vem dom ska vända sig till, och på grund av det inte gör något åt problemen”.

Min tanke innan jag började den här undersökningen var att utbildningsbakgrund skulle vara en viktig faktor när det gällde samverkan. Både lärare och kuratorer konstaterar att visst har de olika utbildningar och olika uppdrag i skolan och det kan se olika ut på olika program, men de säger också att utbildningsbakgrund har underordnad betydelse för

samverkan. Det handlar om den enskilda personen. Om den inte fungerar ligger det mer på det personliga planet.

Både lärare och skolkuratorer har tiden som en faktor som gör att samverkan inte fungerar. Jag ser det som en viktig fråga för skolledningen att se till att lärare i samma arbetslag är undervisningsfria vid samma tidpunkt någon gång per vecka så att det finns praktiska möjligheter för lärare och skolkurator att mötas. Eliasson säger ”engagemang kan kvävas och bli utan näring, om betingelserna är sådana att människor ständigt möts utan att mötas”.⁵¹

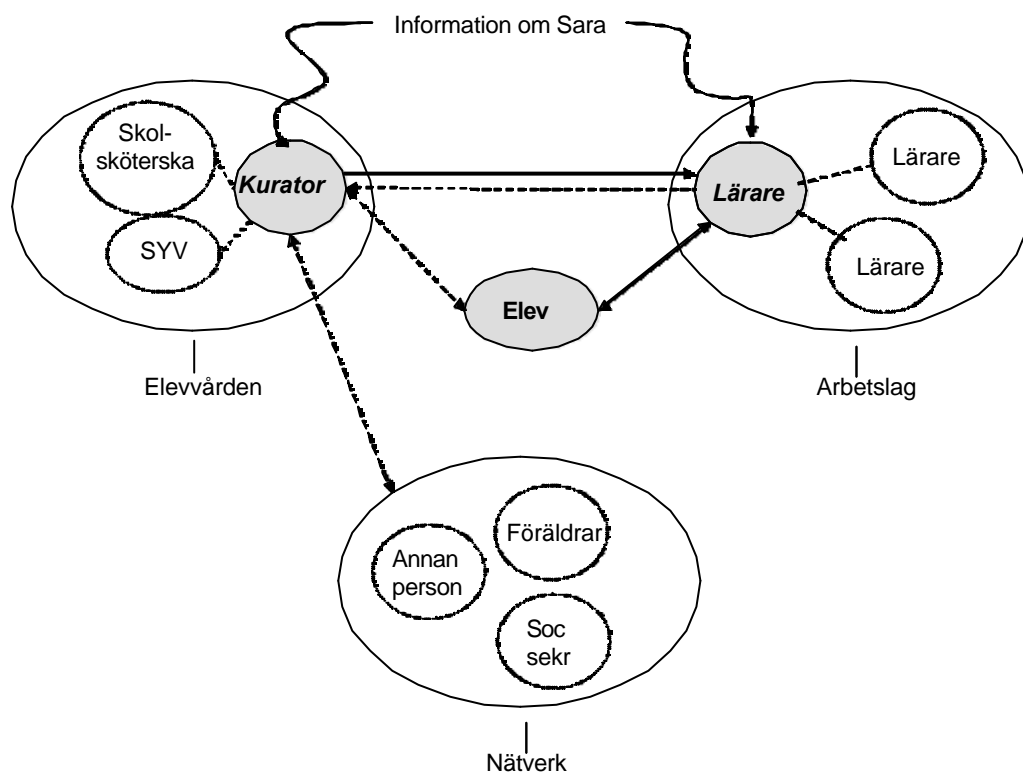
⁵¹ Eliasson, Rosmari (1987) *Forskningsetik och perspektivval* sid 74

5.2.3 Hur samverkan kan se ut för att fungera

Med vinjetten som utgångspunkt frågade jag hur samverkan kan se ut när den fungerar.

Några av de intervjuade valde att istället för "Sara i vinjetten" utgå från goda exempel i sin vardag.

Figur 1 *Hur samverkan kan se ut för att fungera*

Samtliga, utom en kurator, var eniga om att en god samverkan börjar med att läraren tar den första kontakten med eleven och informerar sig om vad som gör att han/hon inte kommer till skolan. Därefter kontaktas skolkuratorn om eleven så önskar. Om skolkuratorn kopplas in så har hon sedan huvudansvaret för att ett nätverk bildas och avgör tillsammans med eleven vilka som skall ingå där. Det kan vara bara elev och kurator eller elev, kurator och lärare. Eventuellt kopplas också föräldrar, kontaktperson, socialsekreterare eller annan

för eleven viktig person in. På detta sätt får man en helhetssyn. Eleven bestämmer sedan vad kuratorn kan informera läraren respektive arbetslaget om.

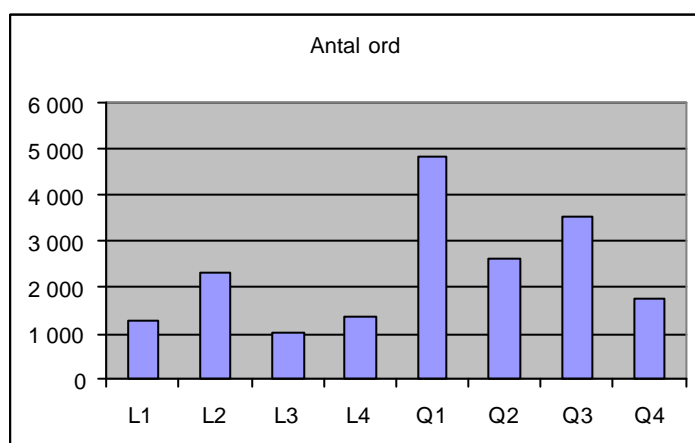
Kurator 4: ” Ja det kan se ut så att vi träffar eleven tillsammans i ett mycket litet nätverk, här då återkommande hos mig, alltså Sara, läraren och jag”.

Det kändes väldigt bra att konstatera att samtliga intervjuade var mycket tydliga i att det är eleven som dikterar villkoren för hur information kan lämnas och vilka som skall vara inblandade i en samverkansprocess. Samtliga lärare och skolkuratorer talade om elevernas integritet och att behandla förtroenden på ett respektfullt sätt. Min egen erfarenhet är inte fullt så positiv så därför känns resultatet av undersökningen hoppingsivande för att fortsätta att utveckla samverkan mellan lärare och skolkuratorer!

5.3 Signifikanta ord för undersökningen

För att se hur lärare respektive kurator använt de ord som jag kopplat till samverkan har en ordanalys gjorts. För mig är det ett sätt att släppa mina perspektiv och förhoppningsvis få en mer neutral bild av intervjumaterialet. Tillvägagångssättet har varit följande:

- Basen för ordanalysen har varit lärarnas respektive kuratorernas uttalanden i intervjuerna, intervjuarens frågor har alltså exkluderats. Samtliga intervjuer har tagits med. Nedanstående stapeldiagram visar hur många ord respektive respondent använde under intervjun. Man kan konstatera att kuratorerna (Q1-Q4) använder betydligt fler ord än lärarna (L1-L4).

Figur 2 *Antal ord per respondent*

- Ett sökprogram "Count Words", som är freeware (gratisprogram) på Internet har använts⁵². Programmet sorterar ord efter frekvens.
- Jag valde ut de ord som var av intresse för mitt uppsatsämne. Orden har att göra med lärarens och kuratorns samverkansparter. De parter som är viktiga för samverkan har sedan plockats ut.

⁵² se www.bigright.se

Frågeställningen i nedanstående tabell är:

”Hur ofta nämner läraren respektive kuratorn de andra samverkansparterna”?

Figur 3 *Ordfrekvens*

ORD	Relativ Frekvens %		Frekvens	
	Lärare	Kuratorer	Lärare	Kuratorer
Elev	1,03	0,71	61	90
Lärare	0,81	1,25	48	158
Skolkurator	1,05	0,12	62	15
Arbetslag	0,02	0,14	1	18
Elevvården	0,25	0,17	15	21
Skolledning	0,08	0,18	5	23
Samverka	0,20	0,28	12	36
Elevvårdskonferens	0,05	0,09	3	12
Jag	2,90	3,03	172	385
Tid	0,25	0,11	15	14

Antal ord Lärare	5 923
Antal ord Kuratorer	12 687

Elev, *inklusive elever, elevgrupp*

Lärare *inklusive lärarkåren, lärarna, mentor, klassföreståndare*

Skolkurator *inklusive kurator, kuratorer, skolkuratorn*

Arbetslag *inklusive arbetsgrupp, programlag*

Elevvården *inklusive elevvårdspersonal, elevvårdsteam, psykolog, skolsköterska*

Skolledning *inklusive skolledningsfråga, rektor, bitr rektor*

Samverka *inklusive samarbete, teamwork, nätverk, samarbetspartner, kommunikation*

Elevvårdskonferens *inklusive elevkonferens, klasskonferens, konferens*

För att få en rättvis jämförelse visas förutom ett ords frekvens också den relativa frekvensen, det vill säga ordets förekomst i förhållande till det totala antalet ord som sägs under intervjun.

Några reflektioner:

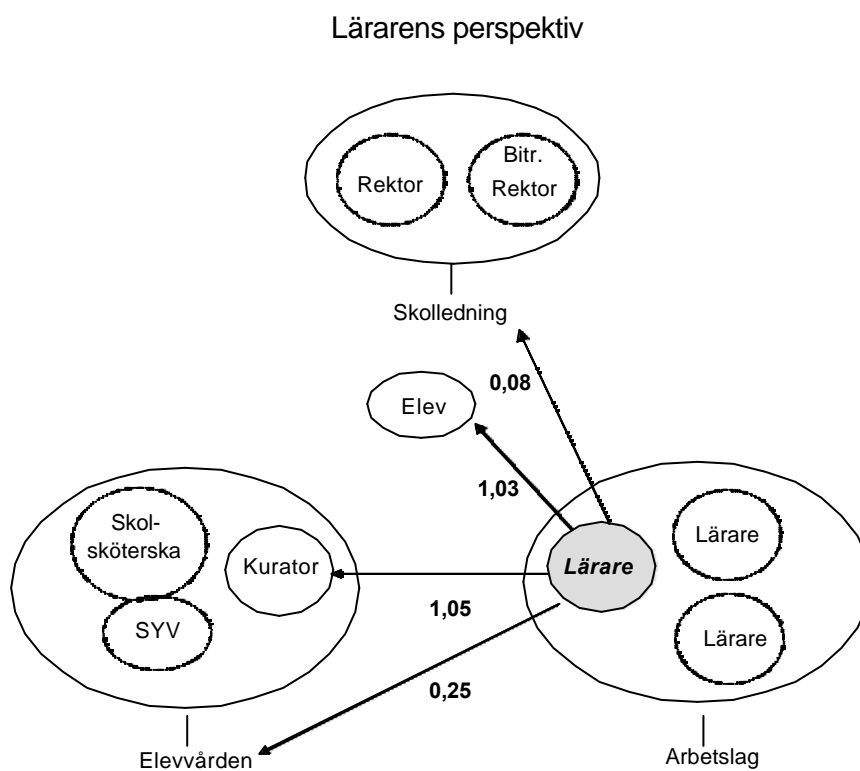
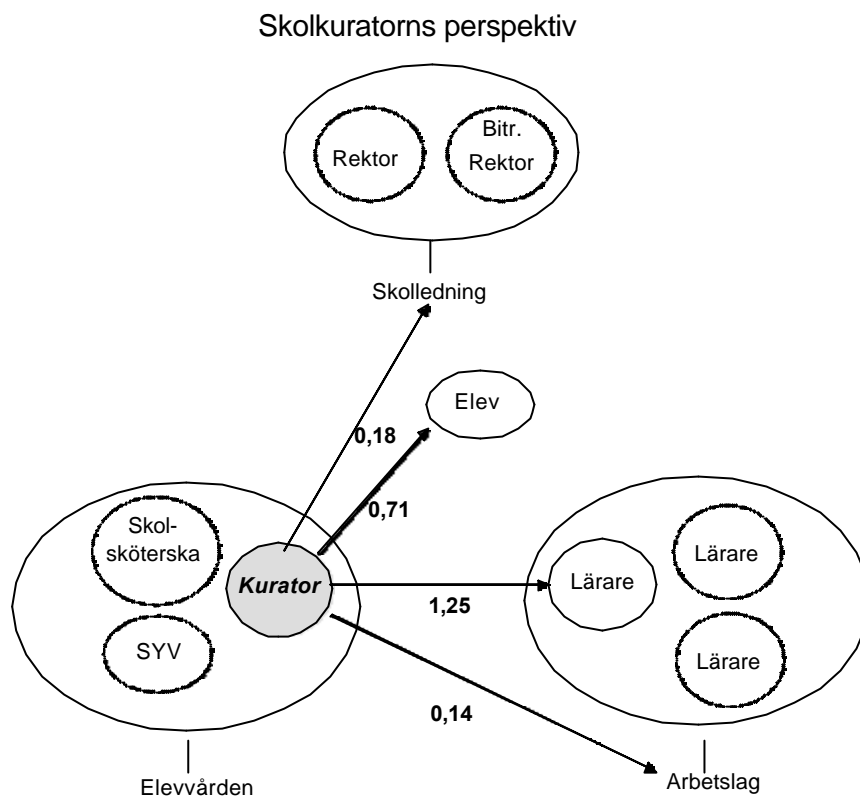
- Kuratorer använder dubbelt så många ord som lärarna under intervjuerna. Beror det på att intervjuaren är en kollega eller är det något som är typiskt för yrkesgruppen? Om det sistnämnda gäller, hur påverkar det i så fall samverkan med lärarna? Hindrar eller underlättar det i arbetet med lärare och elever?
- Läraren talar om sina kollegor (lärarna) sex gånger mer än vad skolkuratoren nämner sina. Beror det på att lärarna har många kollegor runt omkring sig i sitt dagliga arbete och kuratorn är ensam i sin profession? Hur påverkar det revir och status? Lärarna har, som jag ser det, med skolans uppdrag och många personer i samma yrkeskategori, är säker ställning i skolan.
- Skolkuratoren omnämner skolledningen mer än dubbelt så ofta som lärarna? Det är ju ett sätt att visa och få sin status bekräftad, nämligen att göra sig och sitt arbete synligt inför skolans ledning. Kuratorerna bekräftar också i intervjuerna att det är viktigt att skolledningen inför lärarna visar att de tycker skolkuratorns arbete är viktigt.
- Eleven nämns oftare av läraren än av skolkuratoren. Här kan jag inte göra någon annan tolkning än att läraren i sin vardag möter elever och ser dem som enskilda individer medan skolkuratoren ser eleven både enskilt och i sammanhanget elev, lärare, förälder, socialsekreterare och så vidare.
- Så till den mycket intressanta iakttagelsen i ”samverka”. I detta kluster ingår också samarbete, teamwork, nätverk och samarbetspartner. Dessa ord omnämns ungefär lika ofta av både läraren som skolkuratoren. Under intervjuerna beskriver båda yrkeskategorierna att de tycker samverkan är viktigt och vid ordanalysen bekräftas det också.

På följande sidor visas tre figurer där jag grafiskt återger hur skolkuratoren och lärarens perspektiv på samverkan har uttryckts i ord.

Vad är det man ser i graferna? Pilarna pekar på den samverkanspart som nämns i intervjuerna och siffran vid pilen anger den relativa frekvensen enligt tidigare tabell.

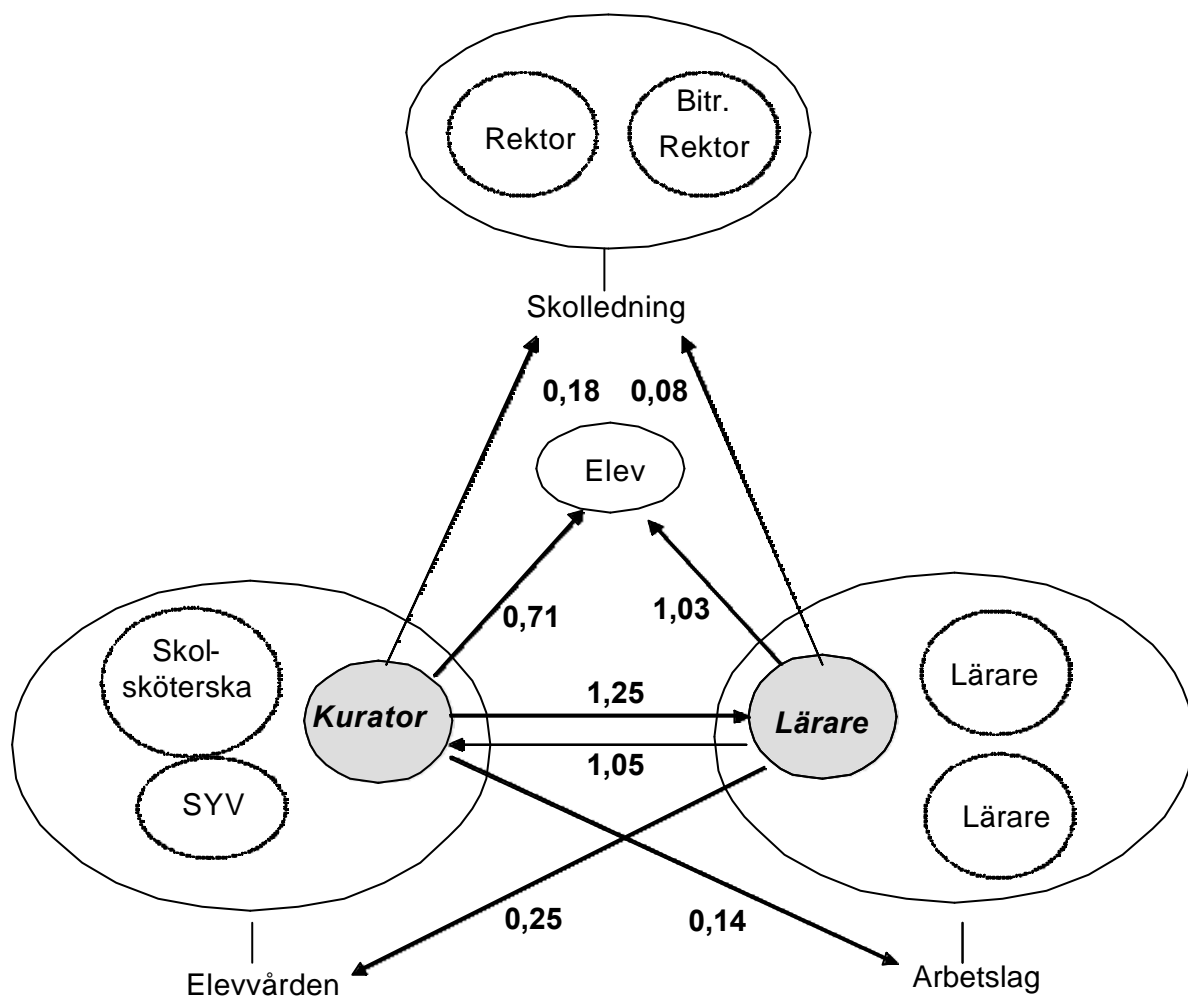
Figur 4 visar skolkuratorns perspektiv, figur 5 visar lärarens perspektiv och slutligen i figur 6 är både skolkuratorns och lärarens perspektiv medtagna i samma figur.

Figur 4 och figur 5 *Skolkurators respektive Lärarens perspektiv*

Figur 6 Skolkuratorns och lärarens perspektiv

Skolkuratorns och Lärarens perspektiv

6 Analys

Syftet med det här arbetet har varit att med hjälp av litteratur och intervjuer se vad som händer när ett pedagogiskt arbete och ett psykosocialt arbete möts i samverkan kring elever på gymnasieskolan. Perspektivet har varit lärarens och skolkuratorns och den teoretiska ramen professionsteorin. Från den teorin har jag valt att se närmare på begreppen revir, status och diskretion.

Går det att generalisera resultat från intervjuundersökningar när man har få intervjuade?

Här säger Kvale ”Ett paradoxalt svar på detta ur psykologins historia är att man bör koncentrera sig på ett fåtal intensiva fallstudier om syftet är att erhålla generell kunskap”⁵³.

I gemensamt beslut med min handledare bestämde jag mig för att börja med att göra fyra intervjuer per yrkeskategori. Anledningen var dels den starkt begränsade tiden, men också tanken att om man vill förstå livsvärldar kan man inte ta in alltför många, utan att förlora i kvalitet.

Efter åtta intervjuer - fyra kuratorer respektive fyra lärare - såg jag de (gemensamma) spår jag redovisat under avhandlingsdelen.

Jag är väl medveten om att de lärare som deltog i intervjuerna utgör ett positivt urval och att de som ställt upp givetvis inte representerar hela lärarkåren, men i analysen utgår jag från den verklighet de har låtit mig ta del av.

Det glädjande resultatet är att både lärare och kuratorer så samstämmigt uttrycker att de vill samverka. Det finns ingenting som tyder på att professionsanspråk hos lärare eller skolkuratorer skulle vara ett hinder för samverkan kring elever på gymnasieskolan. Revir, status och diskretion uppfattar jag står för att läraren och skolkuratoren vet vad den andra partens ansvarsområde är, vet varandras plats i organisationen och respekterar varandras arbetsuppgifter. Jag vill poängtera att jag uppfattar att den samstämmighet som råder inte står för att ”vi är så lika, vi kan alla göra samma sak” utan snarare som ett sätt att kunna mötas i arbetet med elever som har svårigheter under sin gymnasietid.

⁵³ Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* sid 98

Skolkuratoren är den som kan bli tydligare i att visa upp sina kunskaper och sin arbetsmetodik för att lärarna ska veta och kunna informera eleverna om vilken hjälp eller vilket stöd kontakten med kuratorn kan innebära.

Ordet konkurrens nämns inte i intervjuerna. Det förvånade mig, men utifrån resonemanget om ”omvänt revirtänkande” det vill säga att skolkuratoren är angelägen om att inte ta över det hon anser är lärararbetsuppgifter och lärarna vill inte ta i problem som de tycker hör till kuratorn, så konkurrerar inte läraren och skolkuratoren om eleverna. De är snarare angelägna om att dra in varandra för att lättare lösa de problem som många av dagens gymnasieungdomar brottas med.

De faktorer som jag trodde skulle nämnas som viktiga vid samverkan, nämligen utbildningsbakgrund och skolledning, tas upp av de flesta respondenter, men inte på det sätt som jag trodde. När det gäller utbildningsbakgrund konstateras att den naturligtvis har viss betydelse, men avgörande är det personliga engagemanget. Vad gäller skolledningen, så är det viktigare för kuratorerna hur den agerar och tar ställning för deras arbete, än för lärarna. Som jag nämnt tidigare tror jag det beror på skolkuratoren som ensam i sin profession på sin arbetsplats, till skillnad från lärarna som med sina kollegor är ett kollektiv.

7 Slutdiskussion

Att genomföra den här uppsatsen har givit mig nya perspektiv. Det har varit mycket roligt att få ta del av hur lärare och skolkuratorer ser på samverkan. Jag har blivit överraskad av den samsyn som råder dels mellan lärare och kuratorer men också mellan de olika skolor jag besökt.

Den fråga jag funderade över utifrån professionsteorin var: Hur kan läraren och skolkuratoren mötas och samverka utan att någon av professionerna förlorar sin status? Status kopplar jag då till dels vilken position någon har i en organisation, dels vilken makt och vilket inflytande denna position ger. Efter att ha analyserat min empiri har jag snarare fått ändra frågan till påståendet: Genom att samverka kan skolkuratoren höja sin status inför läraren och läraren kan höja sin status inför eleven. Vad jag menar är att skolkuratoren har chans att visa upp sin kompetens för lärarna och lärarna har chans att få ett större inflytande över elevernas hela studiesituation.

En faktor som talar för att samverkan är ett måste är att många elever idag har en mer komplex situation än tidigare. Det gäller både i skolan, familjen och på fritiden.

Berglund säger i sin avhandling att ”skolan är jämte familjen den viktigaste arenan för ungdomars utveckling av personlighet och identitet”.⁵⁴ Med den syn som Edgren förespråkar i sin utredning⁵⁵, att lärande och elevhälsa ej kan ses som åtskilda från varandra, utan att skolan måste ha en helhetssyn på eleverna. I skolan talas ofta om elevers skolsvårigheter. Vänder man på begreppet och i stället talar om skolans elevsvårigheter, så förutsätter det att olika professioner i gymnasieskolan fortsätter att utveckla former för samverkan.

En omvärld i ständig förändring leder också till krav på förändringar inom skolan. I de flesta yrken idag så är samverkan med olika yrkeskategorier nödvändigt. Att olika professioner inom gymnasieskolan samverkar leder förhoppningsvis till att eleverna lättare klarar av sin gymnasietid, men kan också fungera som en parallellprocess, nämligen att visa för eleverna att olika yrkeskategorier samverkar för att kunna lösa sina arbetsuppgifter/uppdrag i skolan, på ett så bra sätt som möjligt.

En viktig del av psykosocialt arbete i skolan innebär att föra ut kunskap om och förståelse för att sociala och psykologiska faktorer påverkar hur eleverna klarar av att genomföra sina gymnasiestudier. Jag anser att det är viktigt att skolkuratorerna visar hur och på vilket sätt de kan användas av lärarna i deras arbete med eleverna. Lärarna å sin sida bör i sin utbildning få med sig det helhetstänkande som ämnet pedagogik utvecklats från, nämligen idéer om vad som är skolans uppgift i samhället. Den ena delen är den känslomässiga - uppfostran och den andra är den kognitiva – undervisning.

Frågor att arbeta vidare med är:

- att skolläring på gymnasieskolorna görs medvetna om hur viktigt deras ställningstagande är för att samverkan mellan lärare och skolkuratorer skall fungera och att dokumentera vad som är lärarens respektive skolkuratorns arbetsuppgifter.
- att i lärarutbildningen betona att samverkan inte bara är lärare emellan utan också mellan lärare och skolkuratorer och annan personal som arbetar inom skolans elevhälsa.

⁵⁴ Berglund, S-A (1998) *Val av livsstil* sid 142

- att utbildningar inom ämnet Socialt arbete ordnar fortbildning för de socionomer som arbetar som skolkuratorer. För att göra ett bra psykosocialt arbete inom skolan behöver skolkuratorer ha en egen riktad fortbildning om metoder för psykosocialt arbete i skolan.

Min uppsats visar att det finns goda förutsättningar för att fortsätta utveckla samverkan mellan skolkuratorer och lärare på gymnasieskolan.

⁵⁵ SOU 2000:19 *Från dubbla spår till Elevhälsa*

Källförteckning

- Ahlstrand, Elisabeth (1995) *Lärares samarbete – en verksamhet på tvåårenor*. Linköpings universitet.
- Antonosky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Assermark, G., Sörensson, K., (1995) *Arbetslag i gymnasieskolan*. ITK Läromedel, Stockholm.
- Berglund, S-A (1998) *Val av livsstil*. Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Bernler, G., Johnsson, L. (1993) *Handledning i psykosocialt behandlingsarbete*. Natur och Kultur, Stockholm..
- Danermark, Berth (2000) *Samverkan - himmel eller helvete?*. Gothia, Stockholm.
- Eliasson, Rosmari (1987) *Forskningsetik och perspektivval*. Studentlitteratur, Lund.
- Erling, A., Hwang, P., (2001) *Ungdomspsykologi*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Hellberg, Inga (1991) *Professionalisering och modernisering*. Arbetslivscentrum, Stockholm.
- Hultqvist, Elisabeth (2001) *Segregerande integrering*. HLS Förlag, Stockholm
- Jergeby, Ulla (1999) *Att bedöma en social situation: Tillämpning av vinjettmetoden*. Socialstyrelsen.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.
- Lennér-Axelsson, B., Thylefors, I., (1991) *Psykosocialt behandlingsarbete*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Månsson, Per (red) (1995) *Moderna samhällsteorier*. Rabén Prisma, Stockholm. Fjärde upplagan.
- Olsson, Siv (1999) *Kuratorn förr och nu*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Selander, Staffan (red) (1989) *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap*. Studentlitteratur, Lund.
- Socialstyrelsen (2001) *Social rapport 2001*. Socialstyrelsen
- Stensmo, C (1994) *Pedagogisk filosofi*. Studentlitteratur, Lund.
- Svensson, P-G., Starrin, B., (red), (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund.
- Unho Saers, Kielo (2002) *Rapport från enkätundersökning bland skolsköterskor., skolpsykologer och skolkuratorer*. Apeiron Statistikkonsult, Hässelby.

Officiella tryck

Proposition 1990/91:85 *Växa med kunskaper*

SOU 1997:121 *Skolfrågor – om skola i en ny tid*

SOU 1999:63 *Att lära och leda*

SOU 2000:19 *Från dubbla spår till Elevhälsa*
Skolverket (1969) *Läroplan för grundskolan*
Skolverket (1992) *Gymnasieförordningen*

Tidskrifter

SSR-tidningen 14/2002.

Internetadresser

www.bigright.se

Övriga källor

Lena Heindorf, Undervisningsråd på Skolverket..

Titti Fränkel, Akademikerförbundet SSR.

Monika Hansson-Jonsson, Ordförande i Sveriges Skolkuratorers Förening.

Bilaga 1 - Vinjett

Vinjett

Sara är 17 år och går andra året på gymnasiet. Hon har haft ströfrånvaro sedan vårterminen i årskurs ett. Nu har hennes frånvaro ökat markant och när hon är i skolan drar hon sig undan från sina klasskamrater. När Sara är i skolan försöker hon göra sina arbetsuppgifter, men verkar ha sina tankar på annat håll. De lärare som undervisar Sara säger att hon har resurser att klara det program hon valt, om hon bara kommer till skolan. Du har av Saras klasskamrater fått höra att hon har det trassligt hemma.

Ovanstående vinjett lämnades till respondenterna. Nedanstående följdfrågor hade jag som stöd under intervjun. Om respondenten inte själv nämnde något av det som jag undrade över i följdfrågorna, såställdes frågan av mig.

Följdfrågor:

- Hur tänker du när du läst igenom den här korta historien? Hur brukar du agera om det här var en av dina elever?
- Hur tror du samverkan med skolkuratoren/läraren hade fungerat i det här fallet?
- Vad tror du gör att det fungerar bra?
- På vilka sätt har det i liknande fall hänt att det inte fungerat mellan dig och skolkuratoren/läraren?
- Hur skulle du vilja att samverkan såg ut runt denna elev?
- Vad tror du hindrar samverkan i en sån här situation på din skola?
- Påverkar yrke eller utbildningsbakgrund samverkan?
- Påverkar skolledning samverkan?

Bilaga 2 - Introduktionsbrev

2002-10-11

Angående intervjuer till en magisteruppsats

Mitt namn är Inger Holm och jag läser den här terminen magisterkursen i socialt arbete på Socialhögskolan i Lund.

I kursen ingår att skriva en magisteruppsats på 10 poäng. Jag arbetar själv som skolkurator på en gymnasieskola i Växjö och är därför intresserad av att med hjälp av litteratur och intervjuer beskriva vad som händer när pedagogiskt och socialt arbete möts i samarbete kring elever på gymnasieskolan. Frågorna jag önskar belysa är: Vad finns för skillnader och likheter i synsätt när skolkuratoren och läraren träffar elever med problem? Vad finns för beröringspunkter/skärningspunkter som kan bilda grund för ett gemensamt synsätt?

För detta ändamål kommer ett antal skolkuratorer och lärare att intervjuas. Under intervjun, som beräknas ta högst en timme, används bandspelare. Banden kommer efter att de skrivits ut att förstöras, vilket är det standardmässiga förfarandet. Intervjupersoner och skolor kommer att avidentifieras.

Har ni några frågor går det bra att ringa till mig eller min handledare.

Inger Holm

Tel:0470/283 40, 070/690 98 85

Anna Angelin

Doktorand och handledare

Tel:040/15 03 26

-